

GLOBLALASHUV SHAROITIDA IQTISODIYOTGA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNI BOSHQARISH YO‘LLARI

Komila Abdullayeva G‘ulomjon qizi

Xaydarov Nizomiddin Xamrayevich

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida iqtisodiy rivojlanishning ustuvor omili sifatida innovatsiyalarni joriy etish va ularni samarali boshqarish masalalari tahlil qilinadi. Globallashuv jarayonlari tufayli yuzaga kelayotgan yangi iqtisodiy chaqiriqlarga javoban, innovatsion yondashuvlar yordamida milliy iqtisodiyotlar raqobatbardoshligini ta’minlashi mumkinligi asoslanadi. Maqolada xalqaro tajriba – Germaniya, Janubiy Koreya va AQSHdagi innovatsion boshqaruv mexanizmlari bilan bir qatorda, O‘zbekiston Respublikasida mavjud imkoniyatlar va mavjud muammolar tahlil etilgan. Shuningdek, innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, startaplar va raqamli texnologiyalarni iqtisodiyotga tatbiq etishning amaliy mexanizmlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: globallashuv, innovatsiya boshqaruvi, iqtisodiy raqobatbardoshlik, startap ekotizimi, texnopark, raqamli texnologiyalar, davlat-xususiy sheriklik, ilmiy-texnik taraqqiyot, milliy innovatsion tizim, strategik boshqaruv

Abstract: This article analyzes the implementation of innovations as a key driver of economic development under globalization and examines the mechanisms for their effective management. In response to the new economic challenges posed by globalization, it is argued that innovative approaches can enhance the competitiveness of national economies. The paper explores international experiences, particularly in Germany, South Korea, and the United States, and assesses the current capabilities and challenges in the Republic of Uzbekistan. It also highlights practical mechanisms for fostering innovation infrastructure, supporting startups, and integrating digital technologies into the economy

Keywords: globalization, innovation management, economic competitiveness, startup ecosystem, technopark, digital technologies, public-private partnership, scientific and technological development, national innovation system, strategic management

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы внедрения инноваций как ключевого фактора экономического развития в условиях глобализации и пути эффективного управления этим процессом. Подчеркивается, что в ответ на вызовы глобализации инновационные подходы способны обеспечить

конкурентоспособность национальных экономик. Изучается международный опыт (Германия, Южная Корея, США), а также проанализированы существующие возможности и проблемы в Республике Узбекистан. Особое внимание уделено развитию инновационной инфраструктуры, поддержке стартапов и цифровой трансформации экономики..

Ключевые слова: глобализация, управление инновациями, экономическая конкурентоспособность, стартап-экосистема, технопарк, цифровые технологии, государственно-частное партнерство, научно-технический прогресс, национальная инновационная система, стратегическое управление

Kirish

XXI asrda globallashuv jarayonlari jahonda kechayotgan iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlarning ajralmas qismiga aylandi. Globallashuv natijasida mahsulotlar, xizmatlar, texnologiyalar va kapital oqimi keskin tezlashdi, bu esa mamlakatlar o'rtasidagi raqobatni kuchaytirdi. Shunday bir muhitda har bir davlat o'z iqtisodiy barqarorligi va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini ta'minlash uchun innovatsiyalarga tayangan holda harakat qilmoqda.

Innovatsiyalar iqtisodiyotning texnologik yangilanishiga xizmat qilishi bilan birga, mehnat unumdorligini oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi, eksport salohiyatini kuchaytiradi va umumiy iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi. Biroq ularni muvaffaqiyatli joriy etish va boshqarish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, tegishli infratuzilma, moliyaviy resurslar, malakali kadrlar va siyosiy iroda mavjud bo'lishini talab qiladi.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar — Germaniya, AQSH, Janubiy Koreya innovatsiyalarni iqtisodiy taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida ko'rib, bu borada aniq strategiyalar ishlab chiqmoqdalar. Masalan, Germaniyada klasterlashuv va ilm-fan integratsiyasi, AQSHda xususiy sektor orqali venchur kapital asosidagi startap ekotizimlari, Janubiy Koreyada esa davlat ko'magiga asoslangan texnoparklar va grant dasturlari muvaffaqiyatli ishlaymoqda. Ushbu yondashuvlar O'zbekiston uchun ham dolzarb namuna bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur maqolada globallashuv sharoitida innovatsion faoliyatni boshqarishning dolzarb jihatlari, xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan samarali yondashuvlar hamda O'zbekistonda mavjud imkoniyat va muammolar atroflicha tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy innovatsion siyosatni takomillashtirish, texnoparklar, startaplar va raqamli texnologiyalar orqali iqtisodiyotni modernizatsiya qilish bo'yicha amaliy takliflar ilgari suriladi.

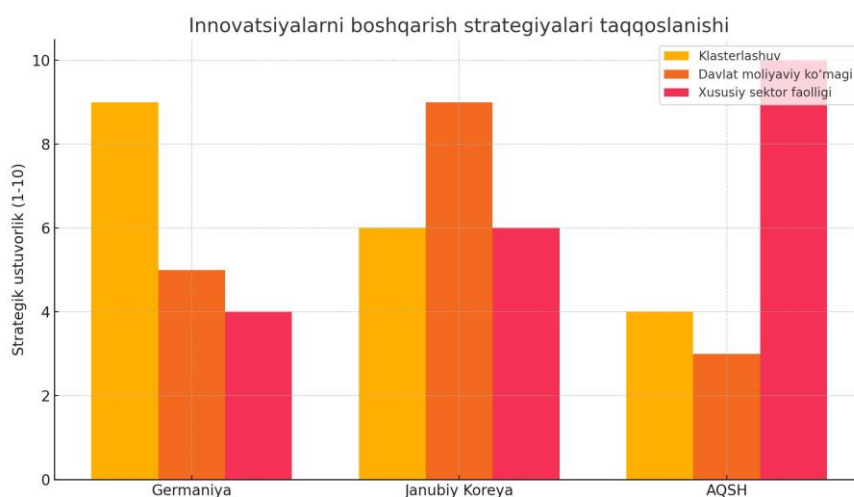
Globallashuv va innovatsiyalar bir-birini to'ldiruvchi jarayonlar hisoblanadi. Raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va yuqori texnologiyalarning keng joriy qilinishi iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, yangi imkoniyatlar yaratadi. Mamlakatlar o'rtasidagi texnologik farqlarning qisqarishi, bilim va tajriba almashinuvining jadallashuvi innovatsiyalar uchun global maydon yaratmoqda.

Innovatsion taraqqiyot iqtisodiy o'sishning yangi omili sifatida qaralmoqda. U orqali ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi, mahsulotlar sifati va turli xilligi ortadi, eksportga yo'naltirilgan strategiyalar kuchayadi. Shu bilan birga, globallashuvning salbiy ta'siri – ya'ni raqobatning kuchayishi, texnologik qaramlik va intellektual mulk bilan bog'liq masalalar ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, texnologik ustunlikni qo'lga kiritgan yirik davlatlar kichik va rivojlanayotgan mamlakatlar uchun raqobatda muayyan xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.

Shuningdek, globallashuv innovatsiyalarni yaratish va tarqatishda yangi model va yondashuvlarni shakllantirdi. Masalan, ochiq innovatsiyalar konsepsiyasi (Open Innovation), xalqaro innovatsion tarmoqlar, transmilliy korporatsiyalar o'rtasidagi hamkorliklar buning yorqin dalilidir. Bu jarayonlar orqali texnologik bilimlar transchegaraviy harakatlanmoqda va bu esa innovatsiyalarni boshqarish strategiyalariga ham yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanish strategiyasi tizimli va kompleks yondashuvni talab qiladi. Masalan:

- Germaniyada klasterlashuv tizimi muvaffaqiyatli ishlaydi. Universitetlar, ilmiy markazlar va sanoat korxonalari o'zaro hamkorlikda yangi mahsulotlar ishlab chiqmoqda.
- Janubiy Koreyada davlat tomonidan beriladigan grantlar, imtiyozli kreditlar va texnoparklar orqali innovatsiyalar rag'batlantirilmoqda.
- AQSHda esa xususiy sektor innovatsiyalarni ilgari surishda yetakchi rol o'ynaydi. Venchur kapital, startaplar va Silikon vodiysi kabi ekotizimlar bunga misoldir.

Bu mamlakatlarda innovatsion muhitni shakllantirishda quyidagi jihatlariga e'tibor qaratiladi: qonunchilik bazasining mustahkamligi, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasi, investitsion muhitning jozibadorligi, kadrlar salohiyati va infratuzilmaning rivojlanganligi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, innovatsion siyosat faqatgina texnologik yangilanish bilan cheklanmasligi lozim. U milliy ta'lim siyosati, iqtisodiy rejalashtirish, fiskal tartibot va tashqi savdo strategiyalari bilan uzviy bog'liq bo'lishi kerak. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida innovatsion faoliyatni maktabgacha ta'limdan boshlab shakllantirish siyosati mavjud. Bu esa innovatsion fikrlovchi avlodni tayyorlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, xalqaro miqyosda texnologik hamkorlik, qo'shma laboratoriyalar, global texnoparklar va moliyaviy institutlar bilan aloqalar ham innovatsion boshqaruvda muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda innovatsion rivojlanishni ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida tanlab, qator tizimli islohotlarni amalga oshirmoqda. "Innovatsion rivojlanish strategiyasi - 2030", Innovatsion rivojlanish agentligi faoliyati, Yashnobod, Xorazm va boshqa hududlardagi texnoparklarning tashkil etilishi buning yaqqol misolidir. Shuningdek, IT Park, "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi va startup ekotizimlarining rivojlanishi ijobiy natijalar bermoqda.

Biroq mavjud muammolar ham yo'q emas:

- Innovatsiyalarni moliyalashtirish darajasi past, xususi sektor investitsiyalari sust.
- Kadrlar tayyorlashda amaliy tajribaga ega mutaxassislar yetishmaydi.
- Innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi qonunchilik va soliq tizimi to'liq ishlamayapti.

Mavjud muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo'nalishlarda yechim va takliflar ilgari suriladi:

1. Moliyaviy mexanizmlarni isloh qilish: Innovatsion loyihalar uchun maxsus fondlar, venchur kapital va grant tizimlarini yo'lga qo'yish. Banklar tomonidan startaplarga past foizli kreditlar berishni rag'batlantirish.
2. Kadrlar salohiyatini rivojlantirish: Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion boshqaruv, texnologik tadbirkorlik kabi yo'nalishlarni kengaytirish. Ilm-fan va ishlab chiqarish o'rtasidagi integratsiyani mustahkamlash.
3. Innovatsion infratuzilmani kuchaytirish: Har bir hududda texnoparklar, inkubatorlar va R&D markazlarini tashkil etish. Hududiy innovatsion markazlar orqali mahalliy resurslarga asoslangan texnologiyalarni rivojlantirish.
4. Raqamli transformatsiyani jadallashtirish: Sun'iy intellekt, IoT, Big Data texnologiyalarini iqtisodiyot tarmoqlariga joriy etish. Raqamli innovatsiyalar uchun soliq imtiyozlari yaratish.

5. Davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish: Innovatsion loyihalarda davlat va biznes vakillarining sheriklik asosida ishlashini rag'batlantirish. Qo'shma innovatsion laboratoriyalar tashkil etish.

Xulosa Globallashuv sharoitida innovatsiyalarni iqtisodiyotga samarali joriy etish davlatlarning barqaror rivojlanishi va global bozorlar bilan integratsiyasini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. O'zbekistonda bu yo'nalishda asosiy tamoyillar shakllanmoqda, ammo ularni kompleks va tizimli tarzda boshqarish talab etiladi. Xalqaro tajriba, milliy ehtiyoj va zamonaviy texnologik imkoniyatlar uyg'unligida ishlab chiqilgan siyosatgina innovatsion iqtisodiyot sari ishonchli yo'l bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (TAVSIYA ETILADI):

1. Porter [1], M. E. (1998). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Harvard Business Review Press.
– Innovatsion raqobat va strategik boshqaruv tamoyillarini asoslaydi.
2. Lundvall [2], B.-Å. (1992). National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. Oxford University Press.
– Innovatsion tizimlar va milliy strategiyalar haqida.
3. OECD [3] (2020). Science, Technology and Innovation Outlook 2020. OECD [3] Publishing.
– Rivojlangan mamlakatlar tajribasi va innovatsion siyosatlar tahlili.
4. World Bank [4] (2021). Innovation and Economic Growth: A Review of the Evidence. World Bank [4] Reports.
– Innovatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4422-son qarori [5] (2019 yil 21 noyabr). "2022–2030 yillarda innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida".
6. Innovatsion rivojlanish vazirligi [6] hisobotlari (2022–2024 yillar).
– Rasmiy tahlillar va statistik ko'rsatkichlar.
7. UNESCO [7] (2021). Global Innovation Index Report.
– Innovatsion reytinglar va davlatlar kesimidagi taqqoslashlar.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Porter, M. E. (1998). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Harvard Business Review Press.
- [2] Lundvall, B.-Å. (1992). *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Oxford University Press.
- [3] OECD (2020). *Science, Technology and Innovation Outlook 2020*. OECD Publishing.
- [4] World Bank (2021). *Innovation and Economic Growth: A Review of the Evidence*. World Bank Reports.
- [5] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4422-son qarori (2019 yil 21 noyabr). *"2022–2030 yillarda innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida"*.
- [6] Innovatsion rivojlanish vazirligi hisobotlari (2022–2024 yillar).
- [7] UNESCO (2021). *Global Innovation Index Report*.